

NOVEL·LA DE DETECTIUS Pistes per descobrir l'èxit d'un gènere

PERE GALLARDO

El boom que està vivint la novel·la de detectius i que, per cert, no és un fenomen original sinó més aviat quelcom de recurrent com tantes altres modes, no deixa de sorprendre. Què tenen en comú narracions d'estil molt divers, amb orígens nacionals ben diferents i escrites en idiomes distants? Sens dubte, el fet de jugar amb la naturalesa humana (el vell joc del bé i del mal), l'atractiu de la morbositat (mai no hi pot faltar un assassinat) i la curiositat per descobrir el culpable. Tot això amanit amb diferents dosis de misteri, violència i sexe, i amb un ritme variable que pot fluctuar entre la pau d'un poblet de la campanya anglesa i la postmodernitat d'un *afterhours* d'estètica gòtica al centre d'una ciutat escandinava.

La novel·la de detectius és tot això i, a més a més, és assequible, perquè es tracta de narrativa popular sense aspiracions per esdevenir part del cànon literari occidental. No obstant això, la novel·la de detectius no és un gènere fàcil d'emmarcar. D'entrada, el nom ja planteja problemes no només en català (novel·la de detectius, novel·la negra, novel·la policíaca, entre d'altres) sinó també en anglès (*whodunit*, *hardboiled*, *thriller*, entre d'altres). Cap d'aquests termes és absolutament satisfactori perquè no recull tots els matisos que aquest tipus de narrativa pot tenir, ni tampoc delimita estrictament de què estem parlant quan en parlem. Aquesta característica l'acosta a altres gèneres populars com ara la ciència-ficció, pràcticament impossible de definir d'una manera convincent, però que qualsevol lector experimentat reconeix immediatament quan en troba un exemple.

Malgrat la relació entre la novel·la de detectius i el segle XIX, que sovint s'accepta com el principi del gènere (en part per la influència d'Edgar Allan Poe i d'Arthur Conan Doyle), és possible trobar antecedents més o menys pròxims al gènere fins i tot en obres tan allunyades cronològicament com els contes de *Les mil i una nits*. També alguns escriptors com el romàntic alemany E.T.A. Hoffmann van fer petites incursions en un territori que, amb l'evolució tecnològica i cultural d'Occident, cada vegada esdevenia més atractiu.

Durant el segle XIX, el desenvolupament tecnològic d'Anglaterra i els Estats Units, i els canvis socials, polítics i en el pensament que això comportà, van afavorir l'èxit d'un tipus de narrativa que s'allunyava dels excessos gòtics i s'acostava amb molt d'interès als nous temps. *Frankenstein*, de Mary Shelley

(1818), i *El Dr. Jeckyll i Mr. Hide*, de Robert Louis Stevenson (1886), ja mostraven signes clars d'evolució cap a un nou gènere on la curiositat humana (ciència i tecnologia) i l'estudi gairebé forense de la naturalesa humana (medicina, psicologia) anaven guanyant terreny. En aquest context, no pot sobtar l'aparició del gènere de detectius i la seva consolidació amb autors del propi segle XIX, com Arthur Conan Doyle, o del XX, com ara Agatha Christie.

La novel·la de detectius, però, no es podria entendre sense una sèrie d'elements que, al llarg dels anys, han esdevingut clixés i estereotips. En aquest sentit, cal fer esment de la novel·la *The Moonstone (La pedra lunar)*, de l'anglès Wilkie Collins (1868). Gairebé sense adonar-se'n, aquest escriptor va fixar el que després esdevindrien llocs comuns en la novel·la de detectius. Elements com ara «un treball fet des de dins», la presència d'un policia maldestre, la necessitat d'un professional especialitzat (detectiu), l'existència de diversos sospitosos possibles, el fet que el culpable sigui el sospitós més inesperat, el crim en una cambra tancada, la reconstrucció del crim o el canvi sobtat al final de la història han passat a ser peces freqüents en el trencaclosques de la novel·la detectivesca.

No obstant això, caldria esperar a 1887, quan Arthur Conan Doyle va publicar *A Study in Scarlet (Estudi en escarlata)*, per confirmar que el gènere ja tenia un heroi perfectament definit. En efecte, *Estudi en escarlata* és la primera novel·la de Conan Doyle on apareixia el seu personatge Sherlock Holmes i on es confirmaven moltes de les característiques ja suggerides per Wilkie Collins i fins i tot pel mateix Edgar Allan Poe en la seva novel·la *Els assassinats del carrer Morgue* (1841).

Al llarg del segle XX, el gènere va progressar en diverses direccions, molt especialment en llengua anglesa, però també en altres idiomes. A noms com ara Raymond Chandler, Dashiell Hammett o Ellery Queen durant l'anomenada edat d'or de la novel·la de detectius (anys vint i trenta del segle passat), caldria afegir la pròpia Agatha Christie, Ross Macdonald, Patricia Highsmith o Ruth Rendell, en l'àmbit anglòfon, i Georges Simenon, en l'àmbit francòfon. També cal fer esment de les incursions en el gènere d'autors reconeguts en castellà com Jorge Luis Borges, Adolfo Bioy Casares o Manuel Vázquez Montalbán i, més recentment, Alicia Giménez Bartlett. Tampoc no es pot oblidar la importància de l'onada d'escriptors escandinaus encapçalats per Stieg Larsson que ha inundat les llibreries del món des del 2005. Finalment, en l'àmbit cultural català cal fer esment de Manuel de Pedrolo, qui, amb la col·lecció «La cua de palla» (Edicions 62, originalment entre 1963 i 1969), va contribuir a la difusió d'un gènere i a la regularització del català com a llengua de literatura popular, sense oblidar Jaume Fuster i el seu detectiu Lluís Arquer, directament inspirat en el personatge de Lew Archer de Ross Macdonald. Cadascun d'aquests autors –i molts d'altres que no s'han esmentat– va fer en el seu moment una interpretació particular del gènere i li va donar el seu propi toc. Així doncs, de què parlem quan ens referim a la novel·la detectivesca?

Una definició sense gaires complicacions i relativament fàcil d'acceptar per una majoria de lectors determinaria que es tracta d'un tipus de narrativa centrada

en la investigació d'un delictes –generalment l'assassinat– per part d'un protagonista (sovint individual), un «detectiu», que pot ser, bàsicament, un simple afeccionat, un professional de caire privat o un membre de la policia. Miss Marple, d'Agatha Christie, o Jessica Fletcher (*S'ha escrit un crim*) serien dos exemples ben representatius del primer model. Sherlock Holmes i Magnum podrien il·lustrar perfectament el segon model. Finalment, el detectiu Colombo i l'agent Horatio (*CSI: Miami*) funcionarien a la perfecció dins del tercer model. La diferència bàsica entre aquests models radica, doncs, en el fet de ser professionals o no, i en el de treballar per compte propi o com a membres d'un cos públic.

Podríem dir que les novel·les *El gos dels Baskerville*, de Conan Doyle, i *Deu negrets*, d'Agatha Christie (sobre les quals s'han elaborat els dossiers), es mouen dins dels paràmetres establerts per la definició esmentada anteriorment. En el cas d'*El gos dels Baskerville*, es tracta d'una típica novel·la de Conan Doyle amb Sherlock Holmes com a protagonista. En el cas de *Deu negrets*, no hi apareix cap dels personatges creats per Agatha Christie. Ni Miss Marple ni Hercule Poirot són allà per ajudar a resoldre la trama i és el lector qui ha d'anar compilant totes les peces del trencaclosques fins a saber qui ha estat l'assassí. Ambdues novel·les han tingut, encara tenen i de segur continuaran tenint, un gran èxit. Se n'han fet diverses versions cinematogràfiques i són, sens dubte, dues de les obres més representatives dels seus respectius autors. La recerca metòdica, gairebé forense, en el primer cas, i el misteri que arrossega el lector cap a un nou assassinat amb regularitat angoixant, en el segon, serveixen per mantenir l'interès al llarg del text d'una manera que recorda el model establert per Wilkie Collins molts anys abans.

Ambdós textos juguen amb el lector i el fan participar en l'acció, no tant com a protagonista, sinó com a observador que veu, sent, sospita i voldria comunicar-se amb els personatges per dir-los alguna cosa. És precisament aquesta impossibilitat la que crea una tensió que es perllonga durant tota la narració. Al llarg d'ambdues novel·les, el lector es troba com si estigués mirant per una finestra (*La finestra indiscreta*, parafrasejant Hitchcock) que mostra la naturalesa humana. No obstant això, quan intenta avisar, denunciar o fins i tot cridar el que està veient o sospita, resulta que els personatges viuen i moren en el seu propi món i que, com a molt, l'únic que el lector pot fer és alegrar-se perquè aquestes coses només passen en la ficció. Només?